

Žmogiškasis kapitalas Lietuvoje ir kitose VRE šalyse // Žilvinas Martinaitis

Žmogiškasis kapitalas yra nepriklausomas kintamasis politinės ekonomijos tyrimuose ir priklausomas – švietimo politikos analizėje. Politinės ekonomijos tyrimams pagrindą padėjo U. Beckerio (1964) darbas, kuriame dvi gebėjimų (angl. *skills*) analizės dimensijos: lygmuo (aukšti ir žemi) bei pritaikomumas (bendrieji ir specifiniai).

Gebėjimų lygmuo „vadovėlinėse“ teorijose (pradedant nuo Cobb ir Douglas, 1928) yra svarbus nepriklausomas kintamasis, kuris kartu su kitais gali paaiškinti užimtųjų produktyvumą, darbo užmokesčio lygį ir šalies ekonomikos augimą. Nors šie teoriniai modeliai yra jau pakankamai išplėtoti, iki šiol kyla (teorinių, metodinių ir empirinių) problemų, kaip matuoti užimtųjų gebėjimų lygį. Nors egzistuoja platus sutarimas, kad iki šiol plačiai taikyti tokie atitikmenys (angl. *proxies*) kaip išsilavinimo lygis yra labai prasti, kol kas geresnio sprendimo nėra rasta. Taip pat pastaraisiais metais plėtojasi nauja tyrimų niša, nagrinėjanti, kokį poveikį gyventojų žmogiškasis kapitalas turi nacionalinės ekonomikos (ar atskirų jos sektorių) vietai tarptautinėse pridėtinės vertės grandinėse.

Gebėjimų pritaikomumas yra svarbus nepriklausomas kintamasis šiose teorinėse diskusijose:

- Kokie veiksniai lemia darbuotojų ir darbdavių polinkį investuoti į žmogiškąjį kapitalą? Šiuos klausimus nagrinėja Žmogiškojo kapitalo teorija (Beckerio, 1964, Acemoglu ir Pischke 1999, Leuven 2005 ir kiti).
- Kokie gebėjimų tipai padeda ar trukdo ekonomikos struktūros kaitai? Šis klausimas svarbus ne tik siekiant geriau suprasti ekonominės transformacijos pobūdį VRE šalyse (Poletaev ir Robinson 2008, Lamo, Messina ir Wasmer 2011 bei kiti), bet ir šiuolaikinių ekonominių krizių bei technologinių, politinių ir kitų šokų pasekmes.
- Kokios politinės ir ekonominės institucijos (bei jų strateginiai papildiniai) sudaro skirtingų šalių konkurencinio pranašumo pagrindą? Kapitalizmą įvairovės teorija (Hall ir Soskice 2001, Estavez-Abe, et. al., 2001) yra viena iš populiariausių teorijų: įdomu, ar ši teorija lengvai „keliauja“ į Rytus, kaip VRE šalyse įtvirtintas gebėjimų tipas padeda / smukdo šių šalių konkurencinį pranašumą.

- Daugeliui asmenų sprendimas mokytis yra svarbiausias investicinis sprendimas, nes didžioji dalis gyvenimo pajamų yra gaunama iš darbo užmokesčio, kurio lygis yra tiesiogiai susijęs su mokymosi metu įgytomis kompetencijomis. Tad socialinės politikos preferencijų teorija (Iversen ir Soskice 2001, Iversen 2005) klausia: kokį poveikį siekis apsaugoti minėtų investicijų „grąžą“ turi asmenų / rinkėjų politinėms preferencijoms? Ar gali būti taip, kad sunkiai pritaikomas kompetencijas įgiję asmenys bus linkę palaikyti didesnę perskirstymą žadančias partijas?

Švietimo ir mokslo politikos analizėje žmogiškasis kapitalas yra svarbiausias nepriklausomas kintamasis. Čia nagrinėjama, kokie veiksniai lemia asmens sprendimą mokytis, švietimo kokybę, prieinamumą, įgytų kompetencijų pritaikomumą ir vertę darbo rinkoje.